

ПРВА МИСИЈА АНГЛОСАКСОНСКИХ МОНАХА (ВИЛФРИД, ВИЛИБРОРД) КАО НАСЛЕЂЕ АВГУСТИНОВЕ МИСИЈЕ У БРИТАНИЈИ

Милош Мишковић*
Епархија шабачка,
Мачвански Мейковић

Апстракт: Овај рад има за задатак да прикаже поухвати Августинове мисије у Британији, али и прве мисије англосаксонских монаха у западној Европи. Истраживаће се зависности мисија од помоћи Рима и државних власти земље у којој су пројоведали. На крају, какви су били ушлицаји Августинове мисије у Британији на мисију англосаксонских монаха у западној Европи.

Кључне речи: Августин, Вилиброрд, папа Григорије Велики, мисионари, Вилфрид.

Увод

После повлачења Римљана из Британије долази до инвазије англосаксонских племена са Истока. Они постепено освајају део по део Британије и успостављају своју хегемонију. Англосаксонска племена нису била уједињена него се свако племе борило за превласт у Британији. Од тих племена створено је 7 краљевстава: Мерсија, Нортамбрија, Кент, Источни Англи и Есекс, Сасекс и Весекс. Од таквог односа снага настају феномени: *хејтархија* (*The Catholic Encyclopedia 2019: Heptarchy*) (седам горенаведених краљевстава) и *brethwalda*¹ (Чаировић 2016:103;

* milosmiskovic94@gmail.com.

¹ Означава надвладара или апсолутног краља који је владао јужним енглеским (англосаксонским) краљевствима. И. Чаировић долази до закључка да је *brethwalda*

116–120). У време када Августин² са својом мисијом долази у Британију примат међу англосаксонским краљевствима има Кент на челу са Етелбертом. Етелберт³ није имао реалну власт над покореним краљевствима него само административну, доказ за то да је само у краљевству источних Саксонаца успео да успостави епископску катедру (само захваљујући политичкој власти могао је да успостави и црквену превласт) (Чаировић 2016: 120). Године 597. англосаксонска краљевства контролишу само трећину Британије, њихове области су обухватале територије које су чиниле троугао: цела источна обала од Хадријановог зида до Кента, велики део јужне обале Ламанша до острва Вајт и узводни део реке Темзе до Мидленда, а седамдесетих година 6. века стижу до долине Северна. На просторима које нису пале под власт освајача егзистирала су хришћанска келтска краљевства, али и на територијама које су потпадале под власт англосаксонских краљевстава хришћанство је наставило да постоји, чак и без клира као народна религија. Англосаксонци су страну религију посматрали као егзотично добро. За краља је било важно да новопридошла религија не угрози његов положај и оснажи његове опоненте. Ово истраживање ће покушати да одговори на следећа питања: 1) Да ли су мисионари имали помоћ Рима и како? 2) Однос са државом и властима у земљи у којој се проповеда? 3) Какве су последице прве мисије англосаксонских монаха на касније ширење хришћанства у Европи?

Долазак римских мисионара у Кент

Краљеви су били одговорни за благостање својих поданика и верске обреде којима је то благостање постизано. Англосаксонска племена нису хтела да приме хришћанство од Брита и Франака. У западним деловима Британије саксонски краљеви су могли да приме хришћанство од Брита, али све до тридесетих година 7. века постојала су јака келтска краљевства која су била у непријатељству са англосаксонским државама

постало име које означава посебан облик владавине, карактеристичан за англосаксонску Енглеску.

² Први архиепископ Кентерберија, апостол Енглеца. Није познато када је рођен, преминуо је 605. године. Послат је од стране папе Григорија Великог да проповеда хришћанство на енглеским острвима и формира нову црквену организацију. Дан његовог прослављања по римском календару је 28. мај (*The Catholic Encyclopedia* 2019: St. Augustine of Canterbury).

³ Краљ Кента (552–616). Био је ожењен франачком принцезом Бертом која је била хришћанка. За време његове владавине Августин са својим мисионарима долази у Кент да проповеда хришћанство. Наследио га је син Едбалд који је поново рехабилитовао паганство и успоставио га као државну религију (*The Catholic Encyclopedia* 2019: St. Ethelbert).

и примање хришћанства из непријатељских краљевстава није долазило у обзир. Етелберт је био ожењен франачком принцезом Бертом⁴ која је слободно могла да упражњава своју религију и она је са собом повела једног франачког епископа. Етелберт није желео да прими хришћанску веру од Франака јер би тиме доспео у подређени положај у односу на њих. Примивши хришћанство из Рима, он би успоставио везу са центром латинског хришћанског света, а преко њега био би признат од стране римског цара чији је поданик био папа⁵ (Браун 2010: 440–445).

Беда⁶ у 1. поглављу 2. књиге своје црквене историје доноси наратив о папи Григорију Великом.⁷ Између осталог Беда говори како се папа Григорије заинтересовао за проповедање хришћанства међу народима који су насељавали данашњу Британију. Та апокрифна прича, да је на пијаци срео робове и тако се заинтересовао за њихову судбину, историографија није прихватила као веродостојну. У писму из 595. године он једном свештенику, извесном Кандиду, наређује да купи неколико младића из Енглеске (разуме се, оне који су продавани на пијацама робова) који би требало да буду смештени у манастирима. Он се надао да од тих младића створи мисионарску базу која би требало да после извесног времена крене у мисионарски подухват покрштавања својих земљака. У време када Григорије шаље мисију на Енглеско острво, Римско царство је водило тешке борбе са Персијом на истоку империје, а западни

⁴ Франачка принцеза, супруга краља Етелберта, преминула 612. године. Задржала је хришћанску веру када се удала за Етелберта и било јој је дозвољено да са собом поведе епископа Лиудхарда ради верских потреба (*The Catholic Encyclopedia 2019: Bertha, Queen of Kent*).

⁵ Рим остаје под влашћу Римског царства све до 752. када Лангобарди уништавају Равенски егзархат. Папа Григорије је себе сматрао лојалним подаником римског цара, писма која је слао краљу Етелберту, Августину, епископу Григорију итд. а која су сачувана у Бедином делу *Црквена историја енглеског народа* (*Venerabilis Bedae, Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*) сведоче о томе. Навешћемо као пример завршетак писма папе Григорија Августину: *Data die X. Kalendarum Iuliarum, imperante domino nostro Mauricio Tiberio piissimo Augusto anno XVIII, post consulatum eiusdem domini anno XVIII, indictione II-II*. (*Venerabilis Bedae 2019: Liber I, 30*). Повест о ширењу хришћанства у Кенту налази се у првој књизи Бедине историје од 22. до 32. поглавља, а писма која је писао папа Григорије а налазе се у тим поглављима датована су на тај начин.

⁶ Историчар Цркве (672/673–735). Најпознатији је по свом капиталном делу *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum* у којој је обухватио историју хришћанства на Острву од почетака до своје смрти. Поред историјског рада бавио се догматиком, тумачењем Светог Писма и музиком. Опширније види: *The Catholic Encyclopedia 2019: The Venerable Bede*.

⁷ Папа Григорије Велики (540–604). За римског епископа изабран је 590. године. У историји Цркве истакао се мисионарским радом, тј. слањем мисионара на Енглеска острва (*The Catholic Encyclopedia 2019: Pope St. Gregory I (the Great)*).

део царства је остао изложен нападима германских племена, па су на Западу били принуђени да склапају савезе са њима. У Цариграду се јавила мисао да се мисионари пошаљу на Британска острва⁸ (Чаировић 2010: 65–69; Blair 2006: 116–117). Папа Григорије је био свестан жеље народа Енглеске да пригрле хришћанство, али и немарности франачког клира да иду на острво као мисионари. Рим који је постао велико западно седиште религије и цивилизације, био је у „навици“ да шаље мисије где год се показивала шанса за успех. Он је морао да рачуна на степен утицаја који је папска катедра уживала на Западу и у Африци. То је било мање него што је папска катедра захтевала, али ако би та шема била реализована, значајна противтежа би кренула од ње према сметњама у Константинопољу. Августин не би имао под собом само цркву коју би успешно основао, него је и намеравао оснивање друге митрополије у Јорку, и у тој црквеној провинцији он би исто тако уживао врховни ауторитет. Он је заправо тражио да добије, ако може, ауторитет над древним хришћанским црквама које су некад постојале на Острву. Један од тих предлога, који је британски клир одбио, био је тај да признају Августина као свога архиепископа (Soames 1848: 24–25).

Године 596. папа шаље Августина са групом монаха у Енглеску да проповедају хришћанство. Августин се уплашио тог задатка и неизвесности у коју иде па се вратио назад у Рим. Папа Григорије га је охрабрио и дао му пропратно писмо ради лакшег проласка кроз територије Западне Европе. Такође је папа упутио писмо архиепископу Арла, Етерију, препоручујући му Августина (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 22–23). У писму које је послао Теодорику II и Теодеберту II, краљевима Аустразије и Бургундије (писмо је датовано на 23. јул 596. године, у том писму које је део припрема за Августинову мисију, и где он Августина препоручује њиховој благонаклоности) налазимо два занимљива места: *Atque ideo peruenit ad nos Anglorum gentem ai fidem christianam deo miserante desideranter uelle conuerti sed sacerdotes e uicino neglegere et desideria eorum cessare sua adhortatione succendere*. Рој Флечнер обраћа пажњу на ова два термина:

⁸ Чаировић наводи да у житију папе Григорија не стоји да су ти младићи били робови него су својом вољом посетили Рим. Прво се код Беде налази податак да су они робови. Валас Хадрил (John Michael Wallace-Hadrill) наводи мишљење Д. Бречера (Dom Brechter) да Григоријеви интереси о могућем покрштавању Енглеза немају везе са каснијом нортамбријском легендом познатој од стране Беде али је произилазила из његових контаката са енглеским робовима купљених од његовог изасланика у Галији. Али зашто би наредио свом изасланику да направи такву куповину ако није мислио на мисију? Маркус показује да постоји добар разлог да се верује Бединој причи као и да се верује у касну нортамбријску легенду која нема никакве везе са папиним интересима у вези са мисијом. Види Wallace-Hadrill 1988: 51.

1. папа помиње *gens Anglorum* који тражи да буде покрштен. Папа Григорије има у виду 2. канон II Васељенског сабора који забрањује епископу да проповеда (служи) осим ако није позван. 2. *E uicino* – много је изазовнији и њему Флечнер поклања доста више пажње. То се односи на свештенике у суседству који нису успели да преобрате Енглеску и које је Августин требао да регрутује за своју мисију у Кенту. Јан Вуд сугерише да под тим свештеницима не треба посматрати свештенике са Острва, него Франке. Именица *uicino* често се појављује у касним античким саборским актима (Сабори у Сердици 343, Картагини 390, Рицу 439). Сабор у Мили (у данашњем Алжиру) из 402. године даје за право епископима да нареду нареду свештеницима суседних епархија да делују ако они занемаре своју дужност да преобраћају цркве из јереси (у том случају – пелагијанизма) у православље. У таквим приликама епископи који су у суседству имају право да наметну своју јурисдикцију. Папа је искористио канон овог сабора да да легимитет својој мисији, позивајући се на то да ти свештеници нису испунили своју дужност покрштавања и проповедања (иако је контекст сабора у Мили у вези са јеретицима а не са паганима) (Flechner 2015: 47–65).⁹

По доласку на Острво, мисионари и њихови франачки преводиоци били су смештени на острво Танатос (у енглеском преводу Танет) и до тог места је дошао краљ Етелберт да би разговарао са њима. Инсистирао је да се са њима сусретне на отвореном да га они не би преобратили уз помоћ неке магије. Он је саслушао њихову проповед и дозволио им да се настане у Кентерберију и слободно проповедају. Краљ Етелберт је преузео на себе њихово издржавање. Тамо су срели франачког епископа Лиудхарда, који је био капелан краљице Берте. За мање од годину дана краљ се крстио и дао је слободу мисионарима да проповедају и оправљају старе цркве (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 24–25). Велику логистичку помоћ пружили су франачки преводиоци. Они су преводили беседе римских монаха са латинског на говорни језик или тумачили Свето Писмо. Захваљујући проповеди хришћанства у 6. и 7. веку, оно сада постаје и вера средњих и нижих слојева. Циљ мисионара није био само да проповедају хришћанство, него да и административно

⁹ Након тога Флечнер наводи још примера такве интервенције. Поставља се питање: По ком основу папа интервенише у Енглеској, позивајући се на позив енглеског народа? Између Рима и Ламанша постојало је много епископских седишта, и није могуће да папа себе сматра за суседног епископа, епископима који су живели у Франачкој. Сабор у Мили има у виду потпуно другачији историјски контекст него овај у време папе Григорија. Могуће је да папа Григорије сматрао да тамо нема организована јерархије, а та његова теорија ускоро ће се показати као нетачна када Августин дође у контакт са британским епископима.

уреди живот Цркве на Острву о чему ће бити речи у наредном поглављу (Чаировић 2010: 73). Августин се само вером суочио са задатком проповедања хришћанства међу паганима, он и његови мисионари су морали да уложе велики труд да би преобратили паганска племена, затим да саграде цркве и брину се о културном напретку племена која су преобратили у хришћанство. Они су морали да покажу супериорност над многобожачком религијом рушећи њихова светилишта или преуређујући их тако да постану хришћански храмови. За разлику од ирских мисионара који су проповедали на апостолски начин, римски су имали назив *мисионари* (они су имали зацртан план и подршку од својих краљева) (Чаировић 2010: 65–66).¹⁰

Безбедност мисије је зависила од сигурности места одакле су радили и зато се Августин настанио у Кентерберију где је био осигуран краљевском заштитом и подршком радије него у Лондону који је био источносаксонски, а не кентски град. Каснији догађаји у Лондону и Есексу сугеришу да је паганизам у тим областима био јачи у Кенту где су напреднији докази романо-бритског хришћанства могли да се виде у Августиновој одлуци да за седиште његове катедрале изабере Кентербери (Blair 1966: 225).

Црквена организација у Енглеској за време Августиновог живота и сукоб са домаћим епископатом

По Бедином казивању Августин се после крштавања краља Етелберта упутио у Арл где је од стране архиепископа Етерија (Чаировић 2010: 70)¹¹ рукоположен за епископа (*Venerabilis Beda* 2019: Liber I, 27).¹² Његовом извештају се супроставља писмо папе Григорија из 597. године где се каже да је Августин по његовом одобрењу рукоположен за епископа од стране епископа из Германије и служиће под његовим старатељством до краја света (Чаировић 2010: 70). Августин упућује

¹⁰ Види студију Ивице Чаировића (Чаировић 2012а: 127–142).

¹¹ По Беди, Етерије је столовао у Арлу, што није тачно јер је епископ Арла био Вергилије а Етерије је био у Лиону.

¹² Августин је од стране Етерија, сходно наређењу које је Етерије примио од папе Григорија, рукоположен за архиепископа енглеског народа: *iuxta quod iussa sancti patris Gregorii acceperant, archiepiscopus genti Anglorum ordinatus est*. Мало касније, у том истом писму, Беда ословљава Августина са: *episcopi Cantioriarum ecclesiae*. Постављамо питање: по ком основу Беда износи тврдњу у 27. глави да је Августин рукоположен за архиепископа народа Енглеског, када се у 29. глави описује да он добија палијум од папе и упутство како да уреди цркву?

папи неколико питања на које му папа одговара. За нас је најважније седмо питање које се налази у 27. глави I књиге Бедине историје где Августин пита папу у вези са односом са епископима Галије и Британије. Папа му одговара да он нема никакве ингеренције над епископом Арла јер је он добио палијум од његових претходника, али што се тиче епископа Британије он их све ставља под Августинову управу: *Али за све епископе Британије, ми их прејоручујемо твојој бризи, иако да ненаучени моју биши научени, слаби учвршћени вером и перверзни кориговани ауторитетом* (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 27).¹³

Папа шаље другу мисију из Рима на челу са игуманом Мелитијем. Хадрил овде исправља Бедину грешку, наиме, Беда је мислио да је Мелитијев долазак заправо део Августинове мисије, али га демантују Григоријева писма. Хадрилу није јасно зашто сада укључује Паулина, Јустуса и Руфинијана у посланство из 601. године (Wallace-Hadrill 1988:43). Папа даје Августину право да носи палијум¹⁴ само на важнијим богослужењима (Wallace-Hadrill 1988: 43).¹⁵ Он износи план поделе Енглеске на 2 архиепископије: у Лондону и Јорку од којих би свака поред архиепископа, имала још 12 епископа. Епископи Лондона и Јорка би имали право ношења палијума и част митрополита. Митрополит Јорка би за време Августиновог живота био потчињен Августину, а после његове смрти првенство у рангу између архиепископа Лондона и Јорка би имао онај који је старији по хиротонији (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 29). Папа Григорије није знао много о англосаксонској Британији али је одлучио да организација мора бити базирана

¹³ *Brittaniarum uero omnes episcopos tuae fraternitati committimus, ut indocti doceantur, infirmi persuasione roborentur, peruersi auctoritate corrigantur*. Блер (Peter Hunter Blair) каже да Григорије није био у могућности да зна прилике Цркве међу келтским народом у Британији и да је био боље информисан његови савети би били доста другачији. Августин није показао жељу да осигура сарадњу келтских епископа у свом мисионарском подухвату. Два пута је ступао у преговоре са њима, али није успео да осигура њихову подршку (Blair 2006³: 126).

¹⁴ Палијум је богослужбена одежа у Римокатоличкој Цркви слична великом омофору у Православној Цркви, међутим, доста мањих димензија. Прво помињање палијума датира у 4. век за време папе Марка (преминуо 336. г.). Право да носи палијум имају папа и архиепископи. Папа има право да га носи стално, док архиепископи могу да га носе само на простору своје епархије и то у одређене дане. Архиепископ који није примио палијум, не може да врши своја митрополитска права, чак му је забрањено да врши било које епископско чинодејство док не добије палијум (*The Catholic Encyclopedia* 2019: Pallium).

¹⁵ Хадрил износи занимљиво мишљење Левисона (Lewison 1949: 21). Нова епархија може бити основана без папине интервенције (мислећи да папе морају бити питање ради конституције нових епископских седишта), али не и црквена провинција, зато што митрополит мора добити палијум из Рима.

на важним градовима из римског времена. Могуће је да је мислио да оживљава античке катедре у Британији (Wallace-Hadrill 1988:44). Ова организација је била преурањена јер није било могуће да Јорк има 12 епископа, а Лондон је у римско време и током владавине краља Етелберта био месташце и тек после освајања од стране Етелберта почиње да се развија (Чаировић 2010: 100–101).

Папа шаље писмо краљу Етелберту ословљавајући га као краља Енглеза, подстиче га на ширење хришћанске вере, рушење идола и њихових храмова. Наводи му пример цара Константина који је повратио Римски комонвелт од лажног обожавања идола у потчињење свемогућем Богу. Саветује му да убрза проповедање хришћанске вере краљевима и народима који су му поданици. Упућује га на сарадњу са епископом Августиним и Етелберт мора да га слуша као свог посредника према Богу. Хадрил запажа да се сличан савет често подстиче код германских краљева. Неприхватање тих савета доводи до катастрофе у овом свету и неприхватања у следећем. Са друге стране, послушност епископу доноси просперитет, као и прихватање у Царству Небеском (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 29; Wallace-Hadrill 1988: 44). Августин је столујући у краљевском граду, уз помоћ краља, обновио цркву из римског периода и посветио је Исусу Христу. Такође је подигао манастир у близини Кентерберија, који је посвећен апостолима Петру и Павлу, и ту је направио резиденцију за себе и своје наследнике. У тој цркви је требало да буду сахрањени архиепископи и краљеви Кента. Августин је умро пре завршетка градње, тако да је цркву осветио његов наследник Лаврентије (Venerabilis Beda 2019: Liber I, 33; Blair 1966: 226–227).¹⁶ Августин 604. године рукополаже двојицу епископа: Мелитија и Јустина. Мелитије је био послан да проповеда Источним Саксонцима. После покрштавања овог племена којим је владао Саберт, син Етелбертове сестре Рикуне, Етелберт је сазидао у Лондону Цркву Светог Апостола Павла, која је требало да буде епископско седиште за Мелитија и његове наследнике. Јустина је рукоположио за епископа у западном делу Кента, са седиштем у Рочестеру. У Рочестеру, краљ је подигао цркву и посветио је Светом Апостолу Андреју (Venerabilis Beda 2019: Liber II, 2). Када је успоставио власт над Источним Саксонцима, планирао је да обнови римску инфраструктуру и у Лондону успостави трговачки центар ради лакшег повезивања Источних Саксонаца и његовог краљевства и организовања упоришта у том делу земље. Рочестер је за катедру изабран због тада повољне

¹⁶ Блер (Blair) на 227. страни доноси план Цркве Светих Апостола Петра и Павла са распоредом гробних места архиепископа и краљева.

политичке ситуације, а не због тога што је у прошлости ту била епископска катедра (Чаировић 2010: 101–102). Тако је хришћанска вера донела Етелберту велике бенефиције. Поред прихватања хришћанске вере, он је омогућио Цркви да се прошири на територије које су биле под његовом непосредном влашћу. Мисија Цркве је у првом периоду проповедања римских мисионара ишла са краљевским стегом и ширила се на просторе насељене англосаксонским племенима.

Године 602. краљ, заједно са властелом, доноси *Закон* писан на англосаксонском језику, а велику улогу у доношењу истог имао је Августин (Чаировић 2010: 80). *Закони* су обелоданили да нови странци уживају заштиту краља. Крађа „Божије и црквене имовине“ захтевала је дванаестоструко поравнање, а част свештеника изједначена је са чашћу самог краља и тражила је деветоструко поравнање. За деценију су франачки и римски писари успели да један германски дијалекат претворе у писани језик (Браун 2010: 448).

Епископи из редова Брита и Келта су углавном били припадници племићких породица и имали су добре односе са краљевима и војводама. За разлику од континенталне Европе, црквама су управљали игумани. Док је епископ повећавао значај своје катедре, ранг игумана је зависио од манастира којим је управљао. Игумани су били једнаки са епископима и равноправно су учествовали у раду сабора (Чаировић 2010: 96–97). Римски мисионари доносе на Острво ново устројство, па и поред других разилажења, управо то постаје један од каменова спогицања у односима домаћег епископата и новопридошлих мисионара.

Августин се са домаћим епископима састао у месту које је касније добило назив Августин Оак. Од британских епископа је тражио да прихвате „католички мир“ са њим, да му се придруже у мисији проповедања (Wallace-Hadrill 1988: 53).¹⁷ Беда износи да су славили Вакср, по цикличном рачунању од 84 године. Они су, према његовом мишљењу, чинили и друге ствари које су опонирале јединству Цркве. На том првом сусрету, да би доказао да је његова традиција хришћан-

¹⁷ Хадрил истиче да су британски епископи одбили да проповедају паганима. Ирци нису одбијали да проповедају *народима* и та разлика је била важна за Беду. Одбијање Брита да проповедају Енглезима показало се као најгрешније за Беду зато што његови енглески савременици одбијају да проповедају сопственом народу. Код Беде је приметно да он Енглезима назива све народе који живе на Острву и од њих прави нову нацију. Тако ће на другом састанку са британским епископима Августин као један од три услова затражити да *ut genti Anglorum una nobiscum uerbum Domini praedicetis*. Беда се чуди што они одбијају да проповедају паганима када добре воље за проповедање Брита Англосаксонцима и прихватање проповеди од Англосаксонаца није могло бити. Бритски епископи су се одржали у краљевствима која нису покорена од стране Англосаксонаца а и међу народима је владало непријатељство које је стално тињало.

ства исправна, успева да слепом човеку врати вид. Бритски епископи су му признали да је он гласник Божији, али су рекли да не би смели да напусте старе обичаје без сагласности и одобрења њиховог народа. Они су поред тога одлучили да нови сабор треба да буде сазван где би већи број њих могао да присуствује. На другом сабору било је присутно седам британских епископа и доста људи велике учености међу којима је истакнуто место заузимао опат Диноот, игуман манастира Банкорнабург. Августин им је предочио да се у много ствари разликују са Црквом и ако прихвате три ствари које је захтевао од њих: да држе Васкрс у исто време; да испуне тајну крштења, сходно Светој Апостолској Римској Цркви (Wallace-Hadrill 1988:53);¹⁸ и да му се придруже у проповедању Божије речи народу Енглеза и обећао је да ће да претрпи остале ствари које практикују, али ти предлози су одбачени, као и његов предлог да га британски клир призна за свог архиепископа (Venerabilis Beda 2019: Liber II, 2; Soames 1848: 26). Брити су одбили његов предлог зато што су сматрали да долази од особе која није темељно учвршћена у хришћанском духу, и стога којем се не може безбедно веровати ако има моћ (Soames 1848: 26). Бедино портретисање британских епископа као шизматика, као и скоро неизбежног осећаја претње, које ће водити смени локалног епископата, било да су они Брити или Ирци, догодила се у Вилфридово време. Мисија у Кенту, по мишљењу Флечнера, била је далеко од мисије проповеди непросвећенима, стварања Англосаксонске Цркве ни из чега, него насилно свргавање легитимизовано канонским правом и обучено у одговарајућу реторику чији је циљ био да утиша потенцијалну савремену критику (Flechner 2015: 47–65).

Прве мисије англосаксонских монаха на континенту

Августинови наследници су успели да покрсте пагане на Британским острвима до краја 7. века, а да Келтима и Бритима наметну своју праксу црквеног устројства и слављења Васкрса. Као преломне године означавају се сабор у Витбију (664. године) када су Ирци и Брити пристали да славе Васкрс као и остатак хришћанског света и сабор у Хетфорду (673. године) који уводи ред у Енглеску Цркву (Чаировић 2010: 96–122).

¹⁸ Хадрил сматра да су Брити допустили да се поједини делови те Свете тајне врше од свештеника и чак ђакона, и то је Августину изгледало потпуно неканонично.

Англосаксонски монаси у својим мисијама у Саксонији и Фризiji нису имали језичких баријера, јер је њихов језик био сличан језику који су говорили становници тих области. Мисионари који су проповедали у тим крајевима водили су се истом методологијом као и римски мисионари из Августинове мисије приликом покрштавања Англосаксонаца. Међутим, за разлику од Августинове мисије где су били позвани од стране владара, они су били ентузијастички и нису знали какве опасности могу да их очекују. Они би прво себи саградили колибу за становање, обрађивали земљу да би могли да се издржавају и подигли цркву где би вршили богослужења. После тога, ишли су по селима и успостављали контакт са паганима и проповедали им јеванђеље (Чаировић 2012б: 283–284). Први Англосаксонац који је преузео подухват проповедања на Континенту био је епископ Вилфрид.¹⁹ Он није кренуо са намером да проповеда Фризijцима, него је због проблема са архиепископом Теодором кренуо за Рим да би се оправдао пред папом. Како наводи Беда у својој *Историји* ветар је његову лађу усмерио у правцу Фризije где је провео зиму. Био је срдечно примљен од народа и њиховог краља Алсгилда, којима је проповедао и крстио хиљаде њих. Тако је он почео – како каже Беда – дело проповедања које је завршио епископ Вилиброрд (Venerabilis Beda 2019: Liber V, 19).²⁰ После њега, имамо мисионара Егберта²¹ из Нортмабрије, који је према Бедином казивању, хтео да крене у мисију проповедања али једном брату, ученику Боисила, који је био управитељ манастира Маилрос, јавља се Боисил у сну са налогом да пренесе Егберту да остави свој замишљени подухват и упути се у манастир Светог Колумбе²² да их упути на прави

¹⁹ Епископ Јорка (634–709). Истакао се на сабору у Витбију 664. године када је у Цркви на Острву уведен римски обред. Сукобљавао се са архиепископом Кентерберија, Теодором, па је због тога ишао у Рим да би апелирао на папу између њега и архиепископа Теодора. Био је велики заштитник права Свете Столице: прво против шкотских монаха на сабору у Витбију а затим против архиепископа Теодора и његових наследника на катедри у Кентерберију. Због тог принципа велики део живота је провео у изгнанству (*The Catholic Encyclopedia 2019: St. Wilfrid*).

²⁰ Чаировић наводи како је он путовао преко Фризije како би избегао непријатеље који су држали северни део Залива (Чаировић 2012б: 285).

²¹ Св. Егберт (639–729) после виђења које је имао упућује се у манастир Јона. Боравећи у Јони, успео је да уведе општепризнату праксу слављења Васкрса. Године 729. монаси у Јони су славили Васкрс као и остатак Цркве. Вероватно је да је Св. Егберт био епископ јер га као епископа помиње Алкуин, Ирски сабор у Бирни га ословљава као „Егберт епископ“ (*Catholic Encyclopedia 2019: St. Egbert*).

²² Манастир Светог Колумбе, познатији као манастир Јона, основан је од стране Светог Колумбе 563. године. Налази се на острву Јона, на западној обали Шкотске. Манастир је имао велику улогу у проповедању хришћанства Пиктима и Шкотима (*The Catholic Encyclopedia 2019: School of Iona*).

пут. Боисил се два пута јављао у сну свом ученику, али Егберт није послушао и чак је помислио да крене на путовање, међутим његов брод који је очекивао да крене задесило је невреме. Ипак, све што је припадало Егберту и његовим сарадницима на том броду остало је сачувано, иако је брод пропао и то је одговорило Егберта да не иде у мисију. Један од његових сарадника, Виктберт, одлази у Фризију²³ да проповеда хришћанство. Тамо проводи две године и његова проповед Фризима на челу са њиховим краљем Радбодом није донела никакве резултате и он се враћа у Ирску (Venerabilis Beda 2019: Liber V, 9).

Долазак Вилиброрда у Фризију и оснивање Цркве

У време када Вилиброрд планира свој мисионарски подухват у Фризију, Фризија је као држава била веома развијена. Њихови трговци су били посредници између Острва и континенталне Европе. Њихов највећи трговачки град, Дорестад, био је једна од највећих лука Европе, и место борбе за превласт између Франачке и Фризике. Фризима је владао краљ Радбод,²⁴ владар који је успоставио јаку државу на границама Франачке. Његова држава је била финансијски јака и уживала је у економском благостању, и он је упорно неговао паганске обичаје. Он није видео никакве бенефите од примања хришћанства, а тиме што су остали пагани, његово племство и народ су се разликовали од Франака (Браун 2010: 532–533).

Вилиброрд и његови сарадници одлазе код Пипина Херсталског,²⁵ франачког мајордома, који побеђује фризијског краља Радбода 690. године и осваја југозапад Фризике. Он ту шаље Вилиброрда да проповеда и штити га својом влашћу, а онима који приме хришћанство обећава

²³ Фризија је област која обухвата северни део Холандије и северозападну обалу Немачке. Целокупном дужином се ослања на Северно море У време када англосаксонски мисионари крећу на континент, Фризија је била незнабожачко краљевство и то представља изазов за мисионаре да тамо проповедају хришћанство.

²⁴ Фризијски краљ (непозната година рођења – 719. године). Ратовао је са Франачком и 689. изгубио јужни део Фризике. После смрти Пипина Херсталског, 714. године, осваја изгубљене територије и протерује хришћанску мисију. Умро је 719. године и тек после његове смрти хришћански мисионари се враћају у Фризију (Schmidt 2003: Radbod (Redbad)).

²⁵ Пипин Херсталски (635–714), победио је мајордома Неустрије, Еброина, и тиме постао једини мајордом у франачким краљевствима Аустразије, Неустрије и Бургундије. Победио је фризијског краља Радбода и освојио јужни део Фризике и на тај простор довео хришћанске мисионаре. Наследио га је син Карло Мартел (Hahn 1888: Pippin der Mittlere).

многе погодности. По доласку у Фризију, Вилиброрд²⁶ се упућује у Рим код папе Сергија²⁷ да би добио благослов и одобрење за свој подухват, мошти мученика и апостола које би положио у новососноване цркве и да би добио корисне савете неопходне за свој подухват. За време Вилибрордовог одсуства, његови сарадници изабрали су за епископа Суитберта²⁸ и шаљу га за Енглеску где га епископ Вилфрид хиротонише за епископа. Кент тада није имао епископа а Бертвалд, његов наследник који је отишао преко мора да буде рукоположен није се још вратио на своју катедру (Venerabilis Beda 2019: Liber V, 10–11).²⁹

После неколико година проповедања, Пипин шаље Вилиброрда у Рим да буде рукоположен за архиепископа цркве у Фризији (Jaffe 1851: 172).³⁰ Рукоположен је за епископа у Цркви Свете Цецилије, на њен празник, 695. године и на рукоположењу од папе добија име Климент.³¹ По повратку у Фризију, Пипин му као катедру одређује град Утрехт (лат. *Trajectum*) и убрзо после тога он сам рукополаже епископе из броја оних који су проповедали са њим или су дошли после њега (Venerabilis Beda 2019: Liber V, 11). Папа је Вилиброрду дао палијум што је означавало да Рим треба да буде мајка Црква у односу на цркву у Фризији. Црква у Фризији је имала статус, као и црква у Енглеској, и то је означавало почетну тачку ширења римског утицаја на северу и западу Европе (Чаировић 2016: 228).

²⁶ Свети Вилиброрд, епископ Утрехта (658–739), био је ученик епископа Вилфрида. Мисионарски рад у Фризији је вршио на територијама које је освојила Франачка. У мисионарским подухватима имао је помоћ Бонифација, доцније епископа (*The Catholic Encyclopedia* 2019: St. Wilibrord).

²⁷ Папа Св. Сергије (непозната година рођења – преминуо 701. г.). Папа од 687. до 701. године. Наредио је да Вилфрид буде враћен на своју катедру и рукоположио је Вилиброрда за епископа и послао га је да проповеда хришћанство у Фризији (*The Catholic Encyclopedia* 2019: Pope St. Sergius I).

²⁸ Св. Суитберт, апостол Фризијаца. Рођен је у 7. веку у Енглеској, преминуо је у месту Kaiserwerth 713. године. Његова мисија међу Бруктуарима је уништена инвазијом Саксонаца. Повукао се на једно острво на Рајни где је саградио манастир и упокојио се (*The Catholic Encyclopedia* 2019: St. Suitbert).

²⁹ Пламер није сигуран да ли је Суитберт послат у Енглеску са Вилибрордовим одобрењем. Вилфридова рана укљученост у Фризијску мисију, чинила га је одговарајућим епископом за рукоположење. Може се претпоставити да је одувек било у плану да се Суитберт пошаље да проповеда Бруктерима (Wallace Hadrill 1988: 183–184).

³⁰ Податак у Регестама – да је Вилиброрд рукоположен за епископа 696. године – слаже се са Бединим извештајем.

³¹ Беда прави грешку у години рукоположења Вилибрордовог, он истиче 696. годину, а у ствари је 695. година. Пламер није сигуран зашто Беда прави грешку у датирању, а у давању имена види Сергијеву заинтересованост у пропагирању мученичких традиција и реликвија Рима (Wallace Hadrill 1988: 184).

Вилиброрд у Утрехту подиже храм Христу Спаситељу, што се доводи у везу са тим да су храмови у Кентерберију и Риму посвећени Господу Спаситељу. Поред катедралне цркве, он у Утрехту подиже и Цркву Светог Мартина која је још једна веза са Кентерберијем, где постоји црква посвећена истом светитељу. Поред тих видљивих сличности са Римом и Кентерберијем, Вилиброрд је био иницијатор утицаја англосаксонских монаха на Западну Европу и сарадње са франачким мајордомима из лозе а касније и владајуће династије Каролинга (Чаировић 2016: 229).

Поред помоћи Пипина, велику помоћ Вилиброрду пружила је Ирмина, настојатељица манастира Ерена, припадница мајордомске лозе Каролинга. Она је дала Ехтернах Вилиброрду да тамо направи манастир; око Ехтернаха она је подигла цркве посвећене Светој Тројици, Богородици и Светим Апостолима Петру и Павлу као и манастир за монахе отшелнике са севера. Ту је било седиште Вилибрордове мисије за Фризију, иако је Утрехт био 400 километара удаљен од Ехтернаха. Пипин II финансијски помаже Вилиброрда тако да он подиже прву цркву око 700. године. Манастир у Ехтернаху стиче велики углед код франачких мајордома тако да Карло Мартел³² ту крштава свог сина Пипина³³ 714. године. Поред њихове подршке уживао је и подршку епископа Вилфрида и за разлику од њега није имао антикелтски став него су и келтски монаси могли да му се придруже (Чаировић 2013: 528–529). У Ехтернаху је било седиште Вилибрордове мисије и одатле су мисионари ишли и проповедали у долини реке Мозел. Подручје око Ехтернаха је било урбанизовано и ту је било лакше проповедати него на просторима где су живела дивља германска племена. Ехтернах је постао први англосаксонски манастир у континенталној Европи где су боравили мисионари из Енглеске. После Ирмине смрти старање о манастиру преузима њена ћерка Плектруда, а њен муж Пипин користио је Вилибрордову мисију као једну од полуга утицаја у покоровању Фризије (Чаировић 2013: 528–529). По доласку на краљевски трон Пипин III проглашава Ехтернах кра-

³² Карло Мартел (688–741), син Пипина Херсталског. На власт долази после смрти свог оца, у време када држава трпи унутрашње размирице и нападе спољних непријатеља. Успео је да победи своје непријатеље и да се наметне као мајордом франачког краљевства. У историји је остао упамћен по томе што је победом код Поатјеа (732. године) зауставио арабљанску инвазију на просторе Западне Европе (*The Catholic Encyclopedia 2019: Charles Martel*).

³³ Пипин Мали (714–768), син Карла Мартела, отац Карла Великог, био је последњи мајордом и први краљ из династије Каролинга. Био је у добрим односима са римским епископима, ушао је у рат против Лангобарда и приморао их да врате поседе које су освојили од Рима (*The Catholic Encyclopedia 2019: Pipin the Short*).

љевским манастиром. Игуман и монаси утичу на становнике области да буду лојални франачким владарима. Сам игуман је био привржен династији, доказ за то је тај да је игуман увек одређиван уз сагласност франачког двора (Чаировић 2016: 233–234).

Када је Радбод поново успоставио власт у Фризији 716. године, он уништава већину хришћанских цркава и убија мисионаре па је Вилиброрд био принуђен да се повуче у Ехтернах. Такво стање траје све до смрти Радбода 719. године када се Вилиброрд враћа у своју архиепископију и обнавља црквену организацију у Фризији. У том послу је имао помоћ монаха Винфрита, касније познатог под именом Бонифације (*The Catholic Encyclopedia 2019: Wilibrord*). Вилиброрд је хтео да Бонифација постави за свог наследника али је он то одбио јер је хтео самостално да мисионари (Чаировић 2016: 238).³⁴ Вилиброрд је преминуо 7. новембра 739. године и сахрањен је у манастиру Ехтернаху (*The Catholic Encyclopedia 2019: Wilibrord*).

Закључак

Овде ћемо одговорити на питања која смо поставили у уводу истовремено упоређујући Августинову мисију и мисију англосаксонских монаха (конкретно Вилиброрда).

1. Рим шаље мисију на Острво и обезбеђује мисионарима логистику (шаље писма краљевима и епископима преко чијих територија на свом путу до Енглеске треба да пређу, препоручујући их њиховој пажњи), обезбеђује им преводиоце (франачке свештенике) чиме мисионарима олакшавају проповедање. Поред тога, папа се интересује за успешност мисије и помаже је (доказ за то имамо у писмима папе Григорија који даје мисионарске савете Августину и наређује му како да организује Цркву на Острву). Англосаксонски монаси самоиницијативно одлазе у паганске краљевине да проповедају хришћанство, али пошто су задојени римском праксом, одлазе у Рим где од папе траже благослов за проповедање. Папе су их помагале сходно својим могућностима у процесу християнизације и оснивању црквене организације која би била потчињена Риму.

2. Августинова мисија долази на Острво на позив краља који је још незнабожац и чији позив је мотивисан политичким разлозима.

³⁴ Овде И. Чаировић наводи мишљење Левисона, док са друге стране Соамс каже како је Бонифације сматрао да је још млад за примање епископског чина (*Soames 1848: 238–239*).

Успех мисије је зависио од благонаклоности краља, без његове дозволе да се проповеда мисија не би имала никаквог успеха. Англосаксонски мисионари одлазе на просторе насељене незнабожачким племенима без помоћи државних власти и њихова проповед нема успеха, и ако га има број обраћеника је веома мали. Међутим, када су почели да раде заједно са Франачком државом, њихова проповед на територијама које су Франци освојили имала је успеха, јер примање хришћанства давало је привилегије покороном становништву. Не смемо изгубити из вида да су мисионари ишли са вером и великим ентузијазмом на проповед јеванђеља незнабошцима.

3. Први успешнији подухват англосаксонских монаха који је започео Вилиброрд довео је до ширења мисионарске мреже на простору Западне Европе. Најзначајнији мисионар међу англосаксонским монасима био архиепископ Бонифације. Мисионари су поред проповеди јеванђеља допринели да на простору Западне Европе у потпуности превлада римска богослужбена пракса, а црквене организације које су осниване потпадале су под јурисдикцију папе.

* * *

Литература:

- Браун, П. (2010): *Усион хришћанства на Западу. Тријумф и разноликост 200–1000. године*, Београд: Слио.
- Чаировић, И. (2010): *Евангелизација Енглеске у VI и VII веку*, Магистарски рад, Београд: Православни Богословски факултет.
- Чаировић, И. (2012а): „Појам и циљ мисионарења у хришћанској Цркви на Истоку и Западу (од VII до X века)“, *Теолошки погледи* XLV (1/2012), Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, стр. 127–142.
- Чаировић, И. (2012б): „Активност англосаксонских мисионара међу германским и паганским племенима у VIII и IX веку“, *Теолошки погледи* XLV (2/2012), Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, стр. 281–296.
- Чаировић, И. (2013): „Ехтернах као прво средиште англосаксонске хришћанске мисије на континенталном делу западне Европе у VIII веку“, *Теолошки погледи* XLVI (2/2013), Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, стр. 523–534.

- Чаировић, И. (2016): *Црква у Енглеској у VIII веку – богословско-историјске импликације односа са Римом и Франачком државом*, докторска дисертација, Београд: Православни Богословски факултет.
- Blair, P. H (1966): *Roman Britain and early England 55 B. C. – A. D. 871*, New York – London: W. W. Norton & Company.
- Blair, P. H (2006³): *An Introduction to Anglo-Saxon England*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Flechner, R. (2015): „Pope Gregory and the British mission as a canonical problem“, *Histoire des Bretagnes 5*, Brest: Universite de Bretagne Occidentale.
- Hahn, H. (1888): „Pippin der Mittlere“ у Freiherr von Liliencron, R. (1888): *Algemeine Deutsche Biographie: Band 26*, Leipzig: Duncker & Humbolt, 154 f.
- Jaffe, P. (ed.) (1851): *Regesta pontificum romanorum: ab condita ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*, IntRes: <https://archive.org/details/regestapontific01propegoog/page/n4> (посећено 25. јануара 2019. г.).
- Levison, W. (1949): *England and the Continent in the Eighth Century*, Clarendon Press.
- Scmidt, H. (2003): „Radbod (Redbad)“ у Hockerts, H. G. (2003): *Neue Deutsche Biographie: Band 21*, Berlin: Duncker & Humbolt, 82.
- Soams, H.(1848): *The Latin Church during Anglo-Saxon Times*, London: Longman, Brown, Green and Longmans.
- The Catholic Encyclopedia 2019* (2019): New York: Robert Appleton Company, <http://newadwent.com> (посећено 13. и 14. јануара 2019. г.).
- Venerabilis Beda: „Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum“, Int. Res: <http://www.thelatinlibrary.com/bede.html> (посећено 15. јануара 2019. г.).
- Wallace-Hadril, J. M. (1988): *Bede's Ecclesiastical History of the English People: A Historical Commentary*, New York: The Clarendon Press – Oxford University Press.

Примљено: 27. 2. 2019.

Одобрено: 16. 4. 2019.

THE FIRST MISSION OF ANGLO-SAXON MONKS (WILFRID, WILIBRORD) AS SUCCESSION OF AUGUSTINE'S MISSION IN BRITAIN

Miloš Mišković

Diocese of Šabac, Mačvanski Metković

Summary: *This paper has a assignment to describe missionary project of Augustine's mission in Britain and first mission of Anglo-Saxon monks in Western Europe. It will be explored the dependence the mission from the help of Rome and relation with State authorities the country they preached. Pope Gregory the Great sent the mission in Britain to preach the gospel to Anglo-Saxon tribes. The mission was dependent from the state authorities; without their permission to preach, the mission had no success. Augustine and his successors succeeded to build new Church organization dependent from Rome. One century later, Anglo-Saxon monks come to the Western Europe to preach the gospel to the German tribes. They follow Augustine's example in preaching and forming the church organization in Western Europe only Anglo-Saxon monks did not have language barriers because their language was similar to languages of German tribes in Western Europe.*

Key words: *Augustine, Wilibrord, pope Gregory the Great, missionaries, Wilfrid.*